

УДК 338.246.2:336.13

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ**О.О. КАСИНЕЦЬ**

Мукачівський технологічний інститут

В даній статті аналізуються та досліджуються шляхи регулювання ринкової економіки державою. Охарактеризовані інструменти впливу на конкретні економічні процеси. Автор дослідив та показав необхідність втручання держави в економічні процеси країни. Запропоновані методи регулювання виробничих і соціальних процесів в державі.

Об'єкти та методи дослідження

Державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства являє собою систему типових мір законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних правовими державними заснуваннями і громадськими організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються.

В міру розвитку ринкового господарства виникали і загострювалися економічні і соціальні проблеми, що не могли бути вирішені автоматично на базі приватної власності. З'явилася необхідність значних інвестицій, малорентабельних або нерентабельних із погляду приватного капіталу, але необхідних для продовження відтворення в національних; галузеві і загальногосподарські кризи, масове безробіття, порушення в грошовому обігу, що загострився конкуренція на світових ринках потребували державної економічної політика.

Постановка задачі

Об'єктивна можливість державного регулювання економіки з'являється з досягненням визначеного рівня економічного розвитку, концентрації виробництва і капіталу. У сучасних умовах державного регулювання економіки є складовою частиною процесу відтворення. Воно вирішує різноманітні задачі, наприклад: стимулювання

економічного зростання, регулювання зайнятості, заохочення прогресивних зсувів у галузевій і регіональній структурі, підтримка експорту. Конкретні напрямки, форми, масштаби державного регулювання економіки визначаються характером і гостротою економічних і соціальних проблем у тієї або іншій країні в конкретний період.

Найголовнішою ціллю державного регулювання економіки є економічна і соціальна стабільність і зміцнення існуючого ладу усередині країни і за рубежом. Від цієї головної цілі виникають множина конкретних цілей, без здійснення яких не може

бути досягнута головна ціль. Ці конкретні цілі нерозривно пов'язані з об'єктами державного регулювання економіки.

Результати та їх обговорення

Високорозвинена ринкова економіка — це оптимальне поєднання засад, притаманних товарному виробництву (конкуренція, попит і пропозиція, вільне ціноутворення), та цілеспрямованої політики державного регулювання економічних процесів. Державне регулювання доповнює ринковий механізм, що в сукупності становить єдину систему макроекономічного регулювання народного господарства.

Розвинена ринкова економіка не означає якоїсь "абсолютної свободи" і "вільної гри" економічних сил, що спрямовуються "невидимою рукою" саморегульованої конкуренції.

За умов вільної конкуренції ринкові сили попиту й пропозиції стихійно, через вільне ціноутворення визначали оптимальні пропорції виробництва та його економічну ефективність. Головними регуляторами суспільного виробництва були вільний ринок і конкуренція. Держава лише створювала загальні умови для функціонування приватних капіталів. З розвитком відносин власності та вдосконаленням організації суспільного виробництва розширилися сфера і напрями політики державного втручання в економічні та соціальні процеси. Головним завданням політики централізованого економічного регулювання стало розв'язання суперечностей між частковою монополістичною планомірністю і товарними відносинами, які залишалися загальною формою економічних зв'язків у суспільстві.

Для сучасних умов характерні переплетення ринкових з державними методами регулювання та їх поєднання. Кожен з них має свою сферу застосування і відповідає певним інтересам суб'єктів власності та господарювання. Проте вони збігаються в тому, що і держава, і ринок приводять у відповідність частковій планомірності, притаманній окремим господарським одиницям.

В умовах високорозвиненої ринкової економіки, яка характеризується наявністю великої кількості не лише дрібних і середніх підприємств, а й великих виробничих комплексів, про "вільну гру" економічних сил не може бути й мови. Щодо діалектики розвитку економіки країн Заходу та еволюції механізму її регулювання американський економіст П. Самуельсон писав, що, мабуть, Америка

XIX ст. підійшла ближче, ніж будь-яка інша країна, до стану *laissezfaire* (невтручання - англ.).

У більшості індустріально розвинених країн Заходу значно підвищилася економічна роль держави. Те, що держава є центральним органом політичної влади в країні, надає їй можливість використовувати норми правового примусу і розпоряджатися значними економічними ресурсами. Вона не лише стала власником багатьох заводів, земельних ділянок, залізниці, морських портів, аеродромів, фінансових ресурсів, а й заволоділа цілими галузями економіки, які потребують для свого розвитку величезних капіталовкладень і найменше орієнтовані на прибуткове функціонування (атомна і космічна промисловості, енергетика тощо).

У більшості країн ринкової економіки державі належить близько третини національного багатства, вона перерозподіляє через бюджет половину валового національного продукту, здійснює до 20 відсотків капіталовкладень в економіку. Наприклад, у США під контролем уряду виробляється до 20 відсотків національного продукту, третину його становлять податки і загальний обсяг урядових витрат.

Зростання економічної ролі держави, її втручання в процес суспільного виробництва і висока концентрація останнього модифікували традиційний механізм саморегулювання економіки, різко обмежили дію стихійних ринкових сил. Держава прийняла на себе цілу низку регулюючих функцій, особливо щодо розвитку державного сектора економіки, а також ринкової кон'юнктури. Довголітня практика державного втручання в економіку дала змогу виробити відповідні методи і важелі, в результаті чого економічна система стала високоефективною. Політика державного регулювання дає можливість нейтралізувати численні руйнівні процеси і небажані відхилення, які періодично переривають і деформують рух економічного циклу.

Місце політики державного регулювання в господарській системі є сталим, проте його масштаби і форми не залишаються незмінними. Дії державної адміністрації не обов'язково втілюються у певних заходах щодо управління національною економікою. Регулювання відбувається і тоді, коли держава відмовляється від реалізації цих заходів, якщо вони стають недоцільними з точки зору макроекономічної та соціальної ефективності. Незважаючи на те що централізоване і ринкове регулювання за своєю суттю є антиподами, вони постійно взаємодіють між собою. Це сприяє забезпеченню економічної та політичної стабільності всієї суспільної системи. Політика державного

регулювання не підпорядкована закону самозростання капіталу, вона враховує розстановку всіх соціальних сил, що не завжди адекватне прагненню великих приватних власників, монополій чи олігополій. Головна мета державного втручання в економічний розвиток - забезпечення безперервності процесу відтворення національного господарства як єдиного цілого, досягнення економічної ефективності на макrorівні, її реалізація здійснюється через свідоме визначення суспільних потреб, можливостей і шляхів їх задоволення.

Уряди роблять спроби виправити невдачі ринку, щоб забезпечити ефективність економіки. Державні програми забезпечення справедливості використовують податки і видатки для перерозподілу доходів щодо певних груп. Уряди покладаються на податки, видатки та регулювання грошового обігу, щоб сприяти макроекономічному зростанню та стабільності, зменшувати безробіття та інфляцію, водночас стимулюючи економічне зростання.

Окрім забезпечення ефективності і справедливості, держава також виконує макроекономічну функцію підтримання економічного зростання та стабільності економіки. Від свого початку капіталізм терпів від періодичних приступів інфляції (зростання цін) і депресії (високого безробіття). Іноді, як під час Великої депресії у 30-ті роки, нестатки і труднощі тривали ціле десятиліття, бо уряди ще не знали, як оживити економіку.

Сьогодні, завдяки інтелектуальному внеску Джона Майнарда Кейнса і його послідовників, ми знаємо, як контролювати найгірші прояви ділового циклу. Ми тепер розуміємо, як уряд може впливати на обсяг виробництва, зайнятість та інфляцію, обережно застосовуючи монетарну і фіскальну політику. Фіскальна політика держави, як уже зазначалося, це право оподатковувати і право витратити. Монетарна політика встановлює пропозицію грошей, впливаючи, таким чином, на процентні ставки та пропозиції, та інші чутливі до процента видатки. За допомогою цих двох головних інструментів макроекономічної політики держава може впливати на розмір сукупних видатків, темпи зростання і обсяг національного виробництва, рівні зайнятості та безробіття, на рівні цін і темпи інфляції в економіці.

Уряди індустріально розвинених країн успішно застосовували уроки кейнсіанської революції протягом останнього півстоліття. Численні монетарні і фіскальні заходи прискорили економічний розвиток країн з ринковою економікою, засвідчивши безпрецедентне зростання після другої світової війни. Проте, зіткнувшись з економічними труднощами у 70-ті роки. – високою інфляцією і

зростаючим безробіттям та уповільненням темпів зростання продуктивності праці – дехто висловлював скептичні зауваження щодо здатності монетарної і фіскальної політики стабілізувати економіку. Два завдання перебувають у фокусі довгострокової макроекономічної політики: швидке економічне зростання і висока продуктивність праці. Економічне зростання визначає зростання національного обсягу виробництва, а продуктивність праці впливає на обсяг виробництва на одиницю ресурсів, або ефективність застосування ресурсів.

У 70-ті роки уряди розробили макроекономічну політику, щоб забезпечити довгострокові завдання економічного зростання і підвищення продуктивності праці. Фіскальні заходи були розроблені, щоб збільшити зацікавленість у виробництві. Розміри податків було зменшено в більшості розвинених країн, зростання програм державних податків уповільнилося. Уряди цих країн турбувалися впливами своїх фіскальних заходів на заощадження, інвестиції та інновації. Наприкінці 80-х і на початку 90-х років Сполучені Штати намагались зменшити дефіцит державного бюджету, щоб збільшити розмір національних інвестицій і прискорити економічне зростання. Водночас монетарна політика стала більш активною в управлінні короткостроковими коливаннями в обсязі виробництва, рівні безробіття і темпах інфляції.

Результатом поєднання орієнтованих на зростання фіскальних і активних монетарних заходів стало найтриваліше в історії США в мирний період економічне піднесення з 1982 по 1990 рр.

В усіх передових країнах панує змішана економіка, в яких ринок визначає більшість індивідуальних цін і кількість товарів. Водночас уряд управляє економікою через програми оподаткування, видатки і регулювання грошового обігу. Обидві половини – ринок і уряд – важливі для здорового функціонування економіки. Управляти сучасною економікою, вилучивши одну з них, - це пробувати аплодувати однією рукою.

Державні структури України мають вивчити нагромаджений протягом століть арсенал форм і методів державного регулювання економіки. Історія становлення державного економічного регулювання – невід’ємна складова історії економічної політики. Епоха традиційного господарювання, яка характеризувалась економічною замкнутістю, слабкістю державної влади не залишила визначних прикладів державного регулювання господарського життя.

Загальнодержавне втручання в економіку яскраво заявило про себе лише за часів абсолютизму, переходу до підприємницьких відносин. Цей період увійшов в історію як епоха широкого втручання в економіку держави, що активно впливала на становлення підприємницьких відносин, ламала цехову організацію праці, сприяла підвищенню її продуктивності, знищувала традиції особистої залежності.

Держава контролює проведення структурних макроекономічних змін, створює умови для розвитку науки і техніки, економіки окремих регіонів. Вона забезпечує грошовий обіг, валютне і митне регулювання, проводить позичкову і податкову політику. В арсеналі державного регулювання є як прямі, так і побічні методи впливу на виробничі і соціальні процеси, співвідношення між якими час від часу змінюється, відбиваючи різні тенденції розвитку сучасного господарського життя.

Держава завжди виконувала певні економічні функції. Вона законодавчо встановлювала “загальні правила гри”, тобто систему нормативних актів, що регулюють діяльність суб’єктів ринку в тому числі таких інститутів, як комерційні банки, біржі, акціонерні товариства. В державних судових органах розглядалися не тільки кримінальні справи, але й майнові господарські конфлікти. Держава збирала податки, за рахунок яких не тільки утримувала чиновників, але й фінансувала закупівлі зброї і спорядження у приватних компаній. В ряді країн державі належали залізниці і так звані “казенні” заводи. Однак у цілому економічна роль держави ще на початку ХХ століття була гранично обмежена, народне господарство залишалося майже винятковою сферою приватного бізнесу.

Таким чином, найбільш далекоглядні державні діячі та економісти західних країн приходять до принципового висновку про те, що ринковий механізм має бути доповненим механізмом прямого державного регулювання економіки. В результаті реалізації даної концепції склався своєрідний тандем: ринковий механізм і механізм державного регулювання при провідній ролі ринку, який і регулює сучасну ринкову економіку.

Найважливіші напрями державного регулювання економіки, а отже і встановлення рівноваги національного ринку, такі:

- антициклічне регулювання, що має короточасний характер і спрямоване на послаблення циклічних коливань, зниження рівня інфляції;

- програмування (капіталістична планомірність), що має довготривалий характер, прагне цілеспрямовано впливати на обсяг і напрями капіталовкладень, зміну структури народного господарства, тобто має стратегічні цілі.

Для досягнення як короткотривалих, так і довготривалих цілей використовують:

- пряме (адміністративне) регулювання, яке здійснюється за допомогою прийняття законодавчих актів і заснованих на них дій виконавчої влади;
- непряме регулювання, засноване на використанні різних економічних, фінансових важелів (зміна ставки податків, норми процента, надання податкових пільг та ін.). Економічна роль держави у даному випадку полягає в тому, що вона забезпечує регулювання суспільного капіталу у цілому.

Основним інструментом впливу держави на структурну перебудову економіки є організація, фінансування та стимулювання науково-технічних досліджень, особливо фундаментальних, підготовка кадрів (інженерних, наукових, освіченої та кваліфікованої робочої сили), створення інженерно-дослідних центрів.

Держава також розробляє середньострокові заходи щодо модернізації таких галузей промисловості, як вугільна, кораблебудівна, чорна металургія. Активізується участь держави у розвитку окремих відсталих регіонів, зростанні ефективності та конкурентоспроможності національних фірм. З цією метою їм надаються пільгові кредити, податкові знижки, гарантії на випадок непередбачених ситуацій.

Через терні кажуть, шлях лежить до... В усякому разі, не до поразки і втрат. Але й терні ми проходимо щось занадто довго.

За умов зруйнування Радянського Союзу різкий перехід до ринкових механізмів саморегулювання був цілком виправданим, а за тодішніх політичних умов, мабуть, єдино можливим кроком. Та ринок, з яким було покладено стільки надій, виявився дуже складною конструкцією. Вона не може скластися сама собою – тут потрібні значні зусилля держави протягом десятиліть.

А ми підняли занадто багато пилу на своєму життєвому шляху. І можна навіть зробити висновки відносно можливого розвитку подій у країні у разі, якщо не буде вжито рішучих заходів до посилення регулюючого впливу держави в потрібних напрямках.

Слід визнати, що певних заходів в Україні вживали, але вони були якимись нецільовими. Ось чому, на жаль, наші «незалежні» продуктивні сили продовжували йти в напрямі, протилежному тенденціям, характерним для розвинених держав, а також для деяких з тих, що перебувають у так званому перехідному періоді.

Відносна частка видобутку сировини в нашій економіці продовжує зростати; збільшується матеріало- і енергоємність виробництва; застаріле, традиційне устаткування не замінюється; нові технології не впроваджуються; знищуються професійні якості нації, частки витрат на науку, освіту, медицину, так само як і їх вклади в економіку катастрофічно падають.

Висновки

За останні роки виробництво України впало. Українські банкіри майже не кредитують українське виробництво, а, навпаки, створюють умови для втечі капіталу за кордон і, отже, для фінансування іноземного виробництва.

За рубіж йде також і значна частина заробітної плати наших громадян, оскільки велика частина товарів широкого вжитку на українському ринку – імпортні. Взагалі, українська грошово-кредитна система практично є антиринковою.

Рівень фонду зарплати в складі ВВП становить в Україні 10-15%, тоді як у розвинених країнах – 50-70%. Поза межею бідності перебувають нині 60% громадян країни. Бурхливими темпами зростає безробіття – офіційне і, особливо, приховане.

Щоб досягти поставленої мети слід здійснити заходи, які б включали:

- використання іноземних кредитів, що надаються під гарантії уряду тільки на розвиток високотехнологічного виробництва, придбання новітніх технологій, нарощування експорту товарів і послуг;
- широке застосування методів прискореної амортизації передусім для стимулювання виробництва інноваційного продукту, використання амортизації тільки на цілі розвитку виробництва;
- розміщення державних замовлень високотехнологічної продукції через механізм фінансового лізингу;
- удосконалення інструментів залучення в інвестиційну сферу особистих накопичень населення, зокрема розміщення на фондовому ринку спеціального випуску державних цінних паперів під фінансування окремих інноваційних програм;
- розробку короткострокових регіональних програм інноваційно-інвестиційної діяльності;
- забезпечення фінансової підтримки малого бізнесу шляхом розробки й виконання цільових програм розвитку малого підприємництва у сфері виробництва

товарів і надання послуг із використанням іноземних кредитних ліній та міжнародної технічної допомоги;

- надання експортерам високотехнічної продукції знижок на чинні ставки податку на прибуток залежно від зростання експортної продукції;
- проведення політики пільгового оподаткування інноваційної продукції;
- надання податкових пільг під великі іноземні кредити, що спрямовуються в інвестиційні проекти, передбачені державними програмами.

Усі ці заходи сприятимуть поліпшенню економічної ситуації в Україні й допоможуть вийти на шлях стабільного економічного зростання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дербін Є. Ф., Кілієвич О.І. Економічна теорія і державний сектор: теорія, практика, Термінологія, джерела. - К.: УАДУ, 1997.- 108 с.
2. Державне управління: теорія і практика \ За ред. Авер'янова В.Б.- К.: Юрінком Інтер, 1998.-432 с.
3. Історія економічних вчень: Підручник. - За заг. ред. Л.Я. Корнейчук, Н.О. Татаренко.- К.: КНЕУ, 1999.- 564 с. Ринок / Упорядковано, авт. вступ ст.А.А. Чухно.- К.: Україна, 1995.-448с.
4. Петюх В.М. Рыночная экономика.- К.: “Урожай”, 1995.
Стіглиц , Джозеф Е. Економіка державного сектора. - К.: Основи, 1998.- 854 с.

УДК 338.48

ВПЛИВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР НА РОЗВИТОК РЕКРЕАЦІЙНО – ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

І.Є. ВАРИВОДА

Мукачівський технологічний інститут

Вимоги сучасного ринку туристичних і рекреаційних послуг України вимагають не тільки адаптації суб'єктів господарювання до нових якісних стандартів функціонування, а й розвитку їх інфраструктури, що неможливо без підтримки з боку держави за допомогою фінансування та реалізації спеціальних проектів та програм, направлених на розвиток туризму і рекреації, а також без трансграничного співробітництва з сусідніми країнами.

Сучасні трансформаційні процеси в економічному секторі України потребують запровадження ринкових підходів до формування та функціонування підприємств у будь – якій сфері народного господарства, в тому числі у галузі туризму і рекреації.

Одним із стратегічних напрямків розвитку Карпатського регіону є пріоритетне освоєння його туристичного і рекреаційного потенціалу. У цьому контексті особливої